

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תריח
ערש"ק פרשת ויצא ה'תשע"ח

כיצד נשא יעקב ב' אחיות?

מעלת יעקב בחור שבאבות

יזמא טבא דר' יוסף בד נפק מכרת

הזכות בהעמדת תלמיד בקרן אורה

אור
החסידות



וכידוע הפתגם בנוגע לשמחת תורה - שצריכים לשמוח ולרקוד כאדם הרוקד בחתונה שלו, ולא רק כאדם הרוקד בחתונת אהיו, כלומר, אף שגם בחתונת אהיו רוקד הוא בכל תוקף ועוז כדי לשמח חתן וכלה, אין זה דומה לריקוד בחתונה שלו ממש. ועד"ז בענינו - שע"י ההשתתפות בצערם של אחינו בנ"י הנתונים במצור ובשבי מתוך הרגש כאילו ה' זה צער אישי שלו, אזי זוכה להשתתף בשמחתם כאשר יזכו - בקרוב ממש - לעלי' בתכלית העילוי, ובאופן שעלי' גדולה זו תהי' גם עלי' שלו - שמחת חתונה שלו ממש.

ומכיון ש"לישועתך קוינו כל היום", בודאי תגלה עלי' זו במהרה בימינו ממש, ולכן, צריכים להתכונן כבר להשתתף בשמחתם, ולזכות גם לעלי' גדולה ביותר (שמגיעים אלי' לאחר הירידה למטה מטה ביותר) - עי"ז שמקודם לכן משתתפים בצערם.

(חמשה עשר באב תשמ"ג)

פתח דבר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תריח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

וענין זה מרומז גם בדין דטומאת העוסקין בפרה - שכדי לטהר יהודי שנגע בטומאה, עד לטומאה הכי חמורה (טומאה דהיפך החיים), צריך שתהי' למטהר שייכות מסויימת (בדקות עכ"פ) למצב דהיפך הטהרה, אמנם, לא באופן חמור כמותו, ח"ו, שאז לא יוכל לטהר אותו, ע"ד "אין חבוש מתיר עצמו", כי אם, בדקות בלבד, ובנדו"ד, "עד הערב" בלבד, ואז, נקל יותר להרגיש את מצבו של הזולת, ולסייע לו כו'.

ויש לקשר זה עם מ"ש בהפטרה דשבת זו "בכל צרתם לו צר", "לו" (בוא"ו) קרי, היינו, שצרתם של ישראל נוגעת להקב"ה עד כדי כך ש"ל צר" כביכול.

(ש"פ נצבים-וילך תשמ"ז)

משתתפים בצערם כאילו הי' זה הצער שלו ממש

[דיבר באריכות אודות המצב של היהודים שנמצאים מאחורי מסך הברזל. ואז אמר:]

והנה, מכיון שכל האמור שייך ליהודים שנמצאים "מאחורי מסך הברזל", א"כ, מהי התועלת בדיבור בענין זה עם יהודים שנמצאים בארצות הרווחה?
והביאור בזה:

אמרו חז"ל "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", כלומר, אף שכבר עברו קרוב לאלפיים שנה מאז חורבנה של ירושלים, אעפ"כ, כאשר יהודי משתתף בצער דחורבן ירושלים ("מתאבל על ירושלים"), מתוך הרגשה ש"כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו", אזי זוכה ו"רואה בשמחתה".

ועד"ז בעניננו:

כאשר מדברים אודות צערם של אחינו בני"י שנמצאים במצור ובשבי, ומשתתפים בצערם כמו שזהו הצער ש"ל [ובפרט יהודים אלו שניצלו ממדינות הנ"ל, שהם הרגישו צער זה על בשרם, ולכן, ביכלתם לחוש יותר את צערם וכאבם של היהודים שנמצאים במצור ובשבי], והיינו, שמצד הרגש דאהבת ישראל, "ואהבת לרעך כמוך" [שהרי "כולן מתאימות ואב א' לכולנה", "כולנו כאחד" (ראה תניא פל"ב)] משתתפים בצערם של אחינו בני"י הנתונים במצור ובשבי, כאילו הי' זה הצער שלו ממש,

הנה עי"ז זוכים לראות בשמחתם, היינו, שכאשר תהי' העלי' אצל היהודים שהיו במצור ובשבי בתכלית העלי' (לפי ערך גודל הירידה), יזכו גם היהודים שהשתתפו בצערם (בהיותם בארצות הרווחה) לעלי' גדולה זו, אף שמצד עבודת עצמם לא היו ראויים לעלי' גדולה כזו (מכיון שאצלם לא היתה ירידה למטה מטה ביותר).

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנאץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים



מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

לאסתר ע"ד הגזירה – נאמר "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", וכאשר המן הודיע
אודות התחלת מפלתו – נאמר "ויספר המן . . את כל אשר קרהו".

מרדכי הצדיק – גדלה מעלתו הן ברוחניות והן בגשמיות: ברוחניות – להיותו
"ראש הסנהדרין", ובגשמיות – להיותו "יושב בשער המלך".

ואעפ"כ נאמר "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו" – כמו דבר שקרה לו בעצמו.
והנהגתו של מרדכי באופן ד"אשר קרהו" – פעלה את ה"אשר קרהו" של המן...
וזוהי הוראה לכאור"א מישראל:

כאשר קורה ענין מסויים אצל הזולת – אין זה באופן שבמאורע של
שמחה משתתף הוא בשמחתו של הזולת, ובמאורע בלתי-רצוי משתתף הוא
בצערו, אלא צריך להיות נרגש אצלו שזהו מאורע "אשר קרהו"....

כאשר ישנו אצל הזולת מאורע של שמחה – הרי זו השמחה שלו, וכאשר ישנו
אצל הזולת ענין בלתי-רצוי רח"ל – אינו משתתף בצערו של השני, אלא זהו הצער
שלו...!

וע"י הנהגה כזו מבטלים את כל הגזירות והמדירות והגבלות שבעולם, ופועלים
שיהי' "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", היינו, שכל הענינים
שהם מנגדים ליהודים ויהדות – מהפכים אותם באופן שלא זו בלבד שאינם מנגדים,
אלא אדרבה – שהם בעצמם מסייעים, כך, שמהענינים ההפכיים עצמם עושים
"אורה ושמחה וששון ויקר".

(פורים תשי"ט)

כדי לטהר יהודי צריך שתהי' למטהר שייכות מסויימת למצב המיטהר

ידוע הסיפור שאירע אצל אדמו"ר האמצעי, שתוכנו, שנתינת תיקון וסדר תשובה
לזולת יכולה להיות רק כאשר ישנה שייכות מסויימת – בדקות דקות כו' – למצבו
של הזולת (ראה ספר המאמרים קונטרסים ח"ב שנו, ב ואילך. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
ח"ג ס"ע שעט ואילך).

ויתירה מזה – בנוגע לרגש הלב, שמצבו של הזולת יהי' נוגע ללבו כמו המצב
שלו ממש, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בפירוש הכתוב "ויגד לו מרדכי את כל
אשר קרהו", שצריך להרגיש כאילו מדובר אודות ענין שקרה לו.

תוכן הענינים

מקרא אני דורש..... ה

כיצד נשא יעקב ב' אחיות?

הרי יעקב קיים כל מצוות התורה, ואיך נשא שתי אחיות? / מדוע אי אפשר לומר שנישואיו היו "ע"פ רוח הקודש"? / ביאור נישואי יעקב לרחל שהיה בזה קיום דבר שהי' מחוייב בו ולכן לא דחה איסור "אשה אל אחותה לא תקח" שלגבי יעקב הי' חומרא בעלמא

(עי' לקו"ש ח"ה עמ' 141 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים..... ט

ראובן - ע"ש שם "כי ראה" או ע"ש "ראו" / מנ"ץ ש"לאה עקרה היתה?

יינה של תורה..... י

מעלת יעקב בחור שבכות

אברהם ויצחק "הוציאו" מהם את הרע / ראובן - "בכור לתשובה" / עבודת יעקב - "אתהפכא חשוכא לנהורא" / מידות דקדושה ודסטרא אחרא - זה לעומת זה / לדחות את הרע או להפכו לקדושה

(עי' ספר השיחות תשי"ח עמ' 162 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה..... יד

מדוע היו אומרים ש"לאה שייכת לעשו" / שם ע"ש האמא או ע"ש שם האדם?

חידושי סוגיות..... טו

יומא טבא דרב יוסף בד נפק מברת

ידון מאי שנא רב יוסף דוקא דעבד יומא טבא כשנעשה בן ששים על שניצול מברת, ויסיק ביאור מחודש אמאי בו דוקא היתה רא"י שניצול מברת / עפ"ז יבאר דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

(עי' לקו"ש ח"ה עמ' 132 ואילך)

תורת חיים..... יט

ל"ישון כיהודי

ו"שכב במקום ההוא (ויצא כח, יא)

דרכי החסידות..... כא

ל"הוציא יקר מזול"ל

הוספה - שיחות קודש..... כג

אכפתיות מהזולת

לקט דברות קודש על הרגש שצריך כלפי הזולת, לא רק לעזור לו בפועל אלא גם להרגיש בצערו

לקראת שבת

כה

וזהו גם מה שראינו בהגזירות רח"ל שאירעו בדורנו זה, שהיסוד לזה היתה השיטה שאדם צריך לילך משלימות אל שלימות עד שיתעלה מכל המין האנושי, ובמילא, אין לו להתרגש ("זיך נעמען צום האַרצן") משום דבר, כיון שענין של רגש הוא למטה ממעלת ודרגת ותכלית האדם.

שיטה כזו היא היפך האמור שגזירה על הזולת היא מאורע "אשר קרהו", כיון ש"כולן מתאימות ואב א' לכולנה" (כדברי רבינו בתניא פל"ב), וכיון שזהו היפך האמת, טוב וקדושה - הרי זה שקר, רע וטומאה.

אלא מאי, כיון שחיים בעולם השקר - לא מבחינים בכך ("מ'כאפט זיך ניט אויף דעם"), לא ביום הראשון, או מחר ומחרתיים;

אך על זה ישנו הענין ד"אורה זו תורה", שהיא מאירה את חשכת עוה"ז, שיראו היכן נמצאת "אבן טובה" שתוסיף עילוי בכתר המלכות, והיכן נמצאת "גחלת בוערת" שעלול להיכוות בה עד לסכנת נפשות ממש!

וזהו העילוי של ישראל - ש"הבדילנו מן התועים" עי"ז ש"נתן לנו תורת אמת", שע"י "תורת אמת" יכולים לידע ולהגיע לחסד וטוב וקדושה.

(פורים תשי"ב)

וכיון שלא נאנחת - אינך "רבי", ועצתך אינה עצה!

שצער הזולת יהי' נוגע לו

כאשר יהודי עוזר לחבירו - כהציווי "ואהבת לרעך כמוך", וכמארו"ל "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא" (שבת לא, א) - לא די בפעולת החסד לעזור לו, אלא צריכה להיות גם האנחה ("דער קרעכץ").

וכאשר ישנה האנחה, היינו, שצער הזולת נוגע לו, וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בפירוש מ"ש במגילה "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו", שכאשר שמע אודות גזירה על יהודי שני, הי' זה מאורע שקרה לו ("אשר קרהו"), שאז נאנח - אזי עוזר ומסייע לחבירו.

אבל כאשר יושב על כסא, או בשמי מעלה, והולך משלימות אל שלימות, ובשביל השלימות שלו נותן גם עצה להזולת, "עצה טובה קא משמע לך", אבל ללא אנחה ("אָן אַ קרעכץ"), כיון שאין זה ענין שכואב לו, להיותו למעלה מרגש של כאב וכו' וכו' - אזי העצה שלו אינה עצה, והחסד שלו אינו חסד, ואין זה אפילו ענין סתמי, אלא זהו ענין של "חטאת", שזהו היפך הטוב והקדושה והאמת.

אין זה שמחתו וצעריו של השני, אלא השמחה והצער שלו!

בהתוועדות פורים תש"ה אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר:

מצינו במגילה התבטאות שוה אצל מרדכי ואצל המן: כאשר מרדכי שלח להודיע

כיון שלא נאנחת – אינך "רבי", ועצתך אינה עצה

ומענין לענין:

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם סיפור אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שאירע עוד בחיי הצמח-צדק, שאז ה' אדנ"ע לא יותר מגיל חמש או חמש וחצי שנים (שהרי בעת הסתלקות הצ"צ ה' בן חמש וחצי שנים), כאשר שיחק עם אחיו הגדול ר' זלמן אהרן.

כיון שגדלו בבית שבו נסב הדיבור אודות חסיד ורבי, החליטו לשחק ב"חסיד ורבי". וכיון שהרז"א ה' מבוגר מאדנ"ע בשנה ומחצה, הוחלט שהרז"א יהי' ה"רבי", ואדנ"ע יכנס אליו כמו חסיד, "פראווען זיך" (ל"יחידות").

התיישב הרז"א על כסא, תיקן את כובעו, ואדנ"ע נגש אליו וביקש ממנו "תיקון". ושאל הרז"א: על מה הנך מבקש תיקון? והשיב אדנ"ע, שבשבת שעברה, או לפני שתי שבתות, אכל אגוזים, ואח"כ נודע לו, שרבינו הזקן כותב בסידורו (ב"הלכתא רבתיא לשבתא") ש"טוב למנוע מלאכול אגוזים בשבת". ואמר לו הרז"א, שיקפיד להתפלל מתוך הסידור, ולא בעל-פה.

נענה אדנ"ע ואמר לו: העצה שלך לא תעזור, ואינך רבי. ושאל הרז"א: מדוע? והשיב אדנ"ע: רבי – בשעה שמשיב, צריך להתאנח ("ער דארף אַ קרעכץ טאָן")!... העצה שלך היתה אולי מועילה, אבל לא נאנחת ("דו האָסט ניט אַ קרעכץ געטאָן"),

אימתי הבדידות היא ענין טוב שיש בו מעלה – בהיותה בתוך בני אדם;

אבל כאשר משהו הולך למדבר, באמרו, שאין לו דרך אחרת להגיע לשלימות עצמו, כי אם עי"ז שיתרחק מבני-אדם וילך למדבר, ודוקא שם יתעלה משלימות אל שלימות – הנה הנהגה כזו גורמת סו"ס אסון לבני ביתו ואלה אשר בסביבתו ("ער מאַכט זיי אומגליקלאַך"),

ולדוגמא: במצב שצריכים לשקול בין טובה קטנה עבורו לענין שנוגע לחייו של הזולת – הנה הקטנות שלו תכריע את חייו של הזולת, כיון שהוא מחשיב את עצמו ל"אדם השלם", ואילו הזולת הוא פחות שבפחותים!

ולכן מצינו אצל אומות העולם ששיטתם היתה מיסודת על ענין ההתבודדות – שיטה שהיתה אמורה להביא אותם משלימות אל שלימות עד השלימות היותר גדולה – שלא הי' מושלל אצלם המושג של עבודת-פרך ורדיפות; הם לא התעברו בכך.

כאשר הי' מדובר אודות צער של הזולת, במדריגה היותר עמוקה, עד לענין של חיים ממש – היתה טענתם, ש"אדם השלם" לא צריך לעמוד בקו של מדות, הן בנוגע לצער והן בנוגע לרצון.

בנוגע לעצמם – השתמשו וניצלו את הרצון כולו... אלא שזה הי' צריך להיות בשביל שיבואו משלימות אל שלימות; והיכן באה לידי ביטוי גודל מעלתם שהם "למעלה מכל בני-האדם" – כשדובר אודות עשיית טובה להזולת!...

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

כיצד נשא יעקב ב' אחיות?

הרי יעקב קיים כל מצוות התורה, ואיך נשא שתי אחיות? / מדוע אי אפשר לומר שנישואיו היו "ע"פ רוח הקודש"? / ביאור נישואי יעקב לרחל שהיה בזה קיום דבר שהי' מחוייב בו ולכן לא דחה איסור "אשה אל אחותה לא תקח" שלגבי יעקב הי' חומרא בעלמא

א. הנה במעשה נישואי יעקב עם לאה ורחל, המסופר בפרשתנו, ידועה התמיהה: איך יתכן כי יעקב נשא שתי אחיות, ועבר בזה על הלאו של "ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח)?

[ולהעיר שאותה הקושיא תהיה גם בזה שנשא את בלהה וזלפה, שגם הן היו אחיות (רש"י פרשתנו לא, ג). אך בזה כבר נתבאר במק"א (ראה במדור זה בש"פ ויצא תשע"ו), שכיון והיו בגדר שפחות, הרי שלא חל עליהן גדר של יחוס ולא נחשבו לאחיות וכו' (עיי"ש באורך); ולכן עיקר הקושיא היא דוקא על לאה ורחל, שהיו אחיות גמורות לכל דבר].

והאריכו בשקו"ט בענין זה בכמה מפרשים ובכמה ספרים, בדרך הפלפול והדרוש וכו'; אך יש למצוא יישוב לתמיהה זו לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה, בדרך הפשט, "פשוטו של מקרא".

ב. והנה ידועים דברי הרמב"ן בהאי ענינא (בפירושו לתולדות כו, ה), שהאבות לא הקפידו לשמור על המצוות בהיותם מחוץ לארץ ישראל:

"והנראה אלי מדעת רבותינו, שלמד אברהם התורה כולה ברוח הקודש ועסק בה ובטעמי מצוותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה... ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ בלבד נשא שתי אחיות.. כי המצוות משפט אלקי הארץ הם".

אך תירוץ זה אי אפשר לאומרו בשיטת רש"י, שכתב בפירושו דברי יעקב "עם לבן גרתי" (וישלח לב, ה), וז"ל:

"גרתי בגימטריא תרי"ג; כלומר: עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי".

הרי מפורש בדעתו, שגם בהיות יעקב בבית לבן, היינו: מחוץ לארץ ישראל, גם שם - "תרי"ג מצוות שמרתי"!

ג. ואכן, בגור אריה (פ' וישלח שם) הקשה - "והא נשא שתי אחיות! ומתרץ, "דזה היה על פי רוח הקודש".

אבל צ"ע אם אפשר לומר כן לפי "פשוטו של מקרא", שהרי מפשט הפרשה עולה להדיא שרצון יעקב לישא את רחל היה מצד עצמו, ואילו את לאה בכלל לא רצה לישא אלא רק לאחר שלבן הטעהו כו'; היינו, שלא היתה הוראה מהקב"ה לישא את לאה ורחל, אלא רק שכן גרמה השתלשלות המאורעות.

ואם כן הדרא קושיא לדוכתא, איך הסכים יעקב לשאת את רחל, לאחר שכבר נשא את לאה אחותה?

ד. אלא הביאור בזה:

זה שהאבות קיבלו על עצמם לשמור את מצוות התורה, לא היה בתורת חיוב, שהרי התורה לא ניתנה עדיין - אלא היה זה בתור הוספה וחומרא; ולכן היא נחשבת להם לזכות מיוחדת, וכמו שנאמר באברהם (תולדות כו, ה): "עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרתי מצוותי חוקותי ותורותי" (וראה רש"י שם, שקאי על זה שאברהם שמר על מצוות התורה, ואפילו גזירות כשניות ושבות).

מובן, איפוא, שכאשר קיום של מצוה מתרי"ג המצוות, שלא נצטוו עליה בפירוש בתורת חיוב, בא בסתירה לדבר שהיו מחוייבים בו - הרי בעל כרחם היו צריכים לוותר על קיום המצוה; כי הרי פשוט וברור, שענין של חומרא והידור אינו יכול לדחות דבר של ציווי וחיוב.

ויתירה מזו:

מצינו כמה גדרים שקיבלו האומות - כל בני נח - על עצמם. ובדוגמת דברי רש"י בפ' וישלח (לד, ז): "שהאומות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול". וכהנה היו עוד ענינים של זהירות והנהגות טובות שקיבלו האומות על עצמם, שהיה להם תוקף על פי דיני בני נח (ועל פי תורה), וכאשר משהו היה עובר עליהם - היה דינו לעונש בידי שמים ובידי אדם.

[וכמו שמצינו אצל תמר, ש"דנוה בשריפה", לפי שהיתה "בת כהן" (רש"י וישב לח, כד)

לקט מתוך דברות קודש

בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמר, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

אכפתיות מהזולת

כאשר יושב על כסא, או בשמי מעלה, והולך משלימות אל שלימות, ובשביל השלימות שלו נותן גם עצה להזולת, "עצה טובה קא משמע לך", אבל ללא אנחה, כיון שאין זה כואב לו, להיותו למעלה מרגש של כאב - אזי העצה שלו אינה עצה, והחסד שלו אינו חסד, ואין זה אפילו ענין סתמי, אלא זהו ענין של "חטאת", שזהו היפך הטוב והקדושה והאמת

דבר שאינו אמת - לא יתכן שיהי' זה דבר טוב, כי, טוב וקדושה ואמת קשורים זה בזה ("זיי גייען צוזאַמען"), כיון שהמקור שלהם - הן של אמת הן של טוב והן של קדושה - אחד הוא, ובמילא, לא יתכן ענין של טוב וקדושה, שיהי' שקר, כשם שלא יתכן ענין של אמת, שיהי' היפך הטוב והקדושה.

וזהו גם מ"ש "חסד לאומים חטאת" (משלי יד, לד):

לכאורה, למאי נפק"מ מהי סיבת פעולת החסד, אם הוא עושה זאת כדי להתייגר, או בגלל טעם אחר - העיקר הוא שהענין קיבל את החסד המצטרף לו. ואעפ"כ אומרים שלא זו בלבד שאין זה ענין של טוב, אלא אין זה אפילו ענין סתמי ("א פאַרעווע זאך"), כי אם ענין של "חטאת" - **היפך הטוב!**

כלומר: אף שלכאורה הרי זה ענין של חסד, מ"מ, כיון שענין זה אינו נלקח ממקור האמת, אלא זהו ענין שנעשה ע"י בן-אדם, הנה מבלי הבט על מה שכותב בנייר הרשמי אודות תכלית הנהגתו, יהי' זה סו"ס באופן של "חטאת", גם אם יעשה זאת ע"י פעולה של "חסד".

וכידוע הדוגמא לדבר - מהנהגת אומות העולם שרצחו והשמידו באופן שלא מצינו אפילו אצל חייתו טרף... והיסוד לזה הי' הצורך שמין האנושי יבוא לשלימותו!...

מהו אדם השלם?

וזהו גם תוכן הפתגם (שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בכ"מ) "טובה הבדידות בתוך בני אדם":

צריך אמנם להיות ענין הבדידות, אבל,

אין לשער גודל הזכות שבהעמדת התלמיד בקרן אורה

[האגרת הבאה, שנכתבה לחסיד הרב שלום פויזנר ע"ה, באה בהמשך למכתב דלעיל:]

הנה זה דבר ה' מדבר מתוך גורנו של הבעל שם טוב נ"ע כי כל אשר האדם רואה ושומע, גם אותם הענינים אשר נדמים להאדם כדברים פשוטים, הם עניני קדש הבאים בהשגחה פרטית, ואינו אלא מה שעניי האדם השע ואזניו הכבד מבלי ראות ומבלי שמוע את הדברים כאשר הם לאמיתתם, אבל יש ענינים בהשגחה פרטית שנראים לעין גם בהשקפה ראשונה.

המורה ומלמד להועיל מר דוד שי' סיפר לי [ראה במכתב דלעיל. המו"ל] על דבר התלמיד אשר בעזה"י פעל בו השרשה של יר"ש ביחוד בשמירת שבת קודש, וכשראו הוריו שי' החפשים את הנהגתו הטובה לקחוהו מהשיבה קטנה, וזה עשה רושם על ר' דוד שי' הנ"ל, ונסתפק אם שיטתו להשגיח על התלמידים ולהשריש בהם יר"ש טובה היא, להיות כי מטעם זה לוקח הנער מן הישיבה, ויעצו לפנות בשאלתו אלי ואני השבתי לו בזה ובטח יקיים כפי אשר הורתי, והשי"ת יעזרהו ויצליחהו להעמיד תלמידים יראי אלקים.

ההשגחה פרטית שבזה, שתצמח מזה עזרה רוחנית בהושטת יד אל התלמיד אשר הוריו החפשים פרשוהו מן החיים בחיי צדק ויושר על פי התורה והמצוה, ומבלי התחשב עם מה שהוא צריכים לחפש אחריו לסעדו ולחזקו בכל מיני סעד וחיוזוק אשר ישמור ללכת בדרכי התורה, מוכן הדבר אשר לר"ד שי' הנ"ל א"א לעשות בזה שלא יקלקל לעבודת משרתו בקדש אשר עלינו להוקיר במורה בר פועל ביראת שמים, והנני מעמיס עליו דבר זה לבררו ולמצא בעזה"י האפשרות איך להציל את התלמיד שי' מרדת שחת ואשר יהי' ירא שמים.

מרובה מדה טובה, במדה רעה אמרו לשון הרע הורגת ר"ל שלשה, ובמדה טובה בלשון טובה מחי' ארבעה, דכאשר יעזר השי"ת ויזכנו להעמיד את התלמיד הנ"ל בקרן אורה דתורה ושמירת קיום מצות מעשיות הנה אין לשער גודל הזכות שבזה. בבקשה להודיעני מה שעלה לו בזה.

(שם, עמ' מד-ה)



- והרי פשוט שאין זה מחמת דיני התורה (כפי שנתחדשה לאחר זמן רב - לבני ישראל בלבד), אלא מחמת גדר כללי שהיה מקובל אז אצל בני נח].

ומעתה מוכן בפשטות, כי כאשר היתה סתירה בין מצוה מתרי"ג המצוות שקיבלו האבות על עצמם בתורת חומרא והוספה, לבין הגדרה וענין טוב שהיו מקובלים אצל כל בני נח - הרי שהיו האבות צריכים לוותר על חומרתם הפרטית, מחמת החומר המיוחד שיש בהגדרה הכללית המקובלת על הכלל כולו.

ה'. והנה, בין הדברים שהיו זהירים בהם גם בקרב אומות העולם, היה שלא לרמות איש את רעהו. וכמו שמוכח מטענת יעקב ללבן "ולמה רמיתני" (פרשתנו כט, כה), שמזה רואים שדבר זה היה מושלל גם אצל האומות; עד כדי כך, שאפילו לבן - שבהנהגתו הפרטית היה רמאי - הוכרח להתנצל ולמצוא תירוץ למעשהו ("לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה").

ומעתה יש לתרץ את הנהגתו של יעקב בעניננו:

יעקב הרי סיכם עם רחל שישא אותה לאשה ואפילו נתן לה סימנים מיוחדים בקשר לזה (רש"י פרשתנו כט, כה); ומעתה, אם עכשיו - לאחר שנשא את לאה - יאמר לה שאינו יכול לשאתה לאשה, הרי יעלה שדבריו אליה היו דברי רמיה.

[ובפרט שאם אכן יעקב היה דוחה את רחל, היתה אז עולה "בגורלו של עשו" (כדברי רש"י פרשתנו ל, כב), דבר שבוודאי היה גורם לה צער גדול ביותר].

ומוכן איפוא, שהחומרא של קיום הלאו "ואשה אל אחותה לא תקח", שלא היה מצווה בו (אלא קיימו בתורת הידור והוספה בלבד), אין ביכולתה לדחות את איסור הרמיה; ובפשטות: כאשר יעקב בא להחמיר על עצמו ולהקפיד על "הידורים" - אינו יכול לעשות זאת "על חשבון" רחל!

ו'. אלא שעדיין יש להקשות - סוף סוף, הרי בפועל לא קיים יעקב מצוה זו של "ואשה אל אחותה לא תקח"; ואם כן, איך אמר לעשו "ותרי"ג מצוות שמרתי"?

וההסבר בזה:

היפך ה"שמירה" היא דוקא כאשר עובר על לאו או מבטל מצות עשה באיסור, ולא כשעובר מצד ציווי התורה; ואדרבה - זוהי שמירת המצוות.

ובדוגמת אדם העובר על איסור לאו מכח הכלל ד"עשה דוחה לא תעשה", או לצורך פקוח נפש וכיוצא בזה - שדוקא על ידי שעובר על הלאו הרי הוא מקיים את מצות התורה כדבעי.

וי"ל, שזהו הטעם שרש"י משנה ומדייק "ותרי"ג מצוות שמרתי" - ולא "קיימתי"

או "עשיתי", כלשון הש"ס בהאי ענינא (ראה יומא כח, ב; קידושין פב, א) - להדגיש, שאף שיש מצוות שיעקב לא קיים ועשה בפועל, מכל מקום נקרא הדבר ש"שמר" עליהן, כיון שהיפך השמירה הוא דוקא כשמבטל המצוה באיסור, ולא כשהוא מוכרח לעשות כן מחמת ציווי התורה גופא.



דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע



להוציא יקר מזולל

ובמדה טובה בלשון טובה מחי' ארבעה, דכאשר יעזר השי"ת ויזכנו להעמיד את התלמיד הנ"ל בקרן אורה דתורה ושמירת קיום מצוות מעשיות הנה אין לשער גודל הזכות שבזה

זריעת היראת שמים אשר זרע בלב התלמיד תעשה פרי טוב

אל הנכבד איש ירא אלקים מו"ה דוד שי, שלום וברכה!

...ובדבר שאלתו בענין הלימוד עם התלמידים שי' בודאי ובודאי צריך הוא, וזהו עיקר ויסוד הכל, להשפיע עליהם רוח של יראת שמים כמאמר למה קדמה שמע ליהי' אם שמע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יקבל עליו עול מצות, ואשרי חלקו אשר פעל על תלמיד - בן הורים חפשים - לשמור את השבת ולקיים את המצות, ואין לשער גודל זכותו בזה, אשר כל חללי דעלמא כלא וכאין לגבי גודל הזכות הלזו, כאמור להוציא יקר מזולל, והדברים עתיקים ונאמרים בלחישת, ושכרו מפורש כאמור והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ברוב טוב בגשם וברוח, וברור הדבר אשר הזריעה של יראת שמים אשר זרע בלב התלמיד שי' תעשה בעזה"י פרי טוב, וצריכים למצא עצות איך להושיט לו יד עזרה רוחנית לחזקו ולאמצו אשר ילך בדרך ישרה.

ובזה הנני להגיד לו את דעתי כי ימשיך עבודתו בקדש להשריש בהתלמידים יראת שמים ולהשגיח עליהם בעינא פקחא בשמירת המצות מעשיות והשי"ת יצליח לו להעמיד תלמידים יראי אלקים ויתן לו את פרנסתו בהרחבה.

יש מקום לומר שחסר לו מה במזונו, וכשימלאו החסר בודאי יתחזקו העצבים (ניערווען שלו) לישן במנוחה יותר, אלא שצריך לבדוק גם המזוזה בחדרו בו ישן, וכן לדקדק בכשרות המאכלים ומשקים אשר נותנים לו, שעל ידי כל זה ילך מצבו הלוך וטוב.

(אגרות קודש ח"ז עמ' רמז)

שיויתי ה' לנגדי תמיד

...ובמענה על הודעתו . . כי השינה אצלו אינה כדבעי, הנה יסיח דעת מזה לגמרי ואל יחוש לזה, כיון שבטח ממלא הוראות הרופא בזה.

ומהנכון אשר תהי' בסמוך למטתו מזוזה כשרה (לאו דוקא על מזוזת הפתח) כמובן אם נצרך - כלי בתוך כלי וכיו"ב.

ובידעי חביבותי' לדברי הרב, אזכיר מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר אצל כמה מהנשיאים (כמדומה קרוב לודאי, שפרט בשם כ"ק אדמו"ר מהר"ש) היתה מונחת על שולחנו פתקא ועלי' כתוב: "שויתי הוי' לנגדי תמיד". ובטח שם כת"ר שי' לבו לזה שעל שלחן הכתיבה והלימוד של כ"ק מו"ח אדמו"ר היתה מונחת מזוזה (ולהעיר מכלים פי"ז מט"ז שהיו נושאים מזוזה במקל. עיי"ש בתויו"ט).

(אגרות קודש ח"ד עמ' קנב)

עצה לפחד בלילות

...בהנוגע לזוגתו תחי' שכותב שבאמצע הלילה צועקת ובוכה כו', יבדקו מזוזות דירתם, והיא תפריש איזה פרוטות לצדקה קודם הדלקת הנרות ובכל יום חול בבוקר, ולפני השינה תקרא פרשה ראשונה של קריאת שמע, ולא תאכל מאכלים קשים לעכל שעה או שתיים לפני השינה.

(אגרות קודש ח"ז עמ' שו)

במענה על מכתבך. הנה תדקדק באמירת קריאת שמע קודם שתלך לישון וכן גם בעת השינה תהי' לבוש בטלית קטן ושתבדוק הציציות שלו שכשרות הן ושמונה חוטים בכל אחת ואחת, ולפני אמירת הקריאת שמע הרי מלבד ליל שבת ולילי יום טוב, תרשום לעצמך אם חסרת מה בלימודך במשך היום שלא לשכוח למלאות החסר למחר, וכשתעשה כל זה - תשכב ולא תפחד ושכבת וערבה שנתך.

(אגרות קודש ח"ז עמ' כפ-ה)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

ראובן - על שם "כי ראה" או ע"ש "ראו"

ותהר לאה ותלד בן, ותקרא שמו ראובן, כי אמרה כי ראה ה' בעיניי, כי עתה יאהבני אישי

ותקרא שמו ראובן - רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי, שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שביקש להוציא מן הבור (כט, לב. רש"י)

הקשו במפרשים (ראה משכיל לדוד, דבק טוב ועוד כאן), הרי הכתוב עצמו מפרש טעם קריאת שם ראובן, שהוא "כי אמרה כי ראה ה' בעיני גו'", ומנלן לפרש טעם אחר לגמרי, לא על ראיית ה' בעיני לאה, אלא על ראיית ההבדל בין ראובן לעשו, ותירצו באופנים שונים.

ויש לומר בביאור הדבר:

הטעם המפורש בקרא לקריאת שמו של ראובן "כי ראה ה' בעיניי כי אתה יאהבני אישי", הנה אף שבכללות מובן הוא, שהרי מטבע בני אדם שהולדת בן לאשה מעורר בבעלה רגש של קירוב ואהבה יתירה אלי', אך בנידון דידן אינו חד וחלק כל כך, שהרי עד הלידה היתה לאה "שנואה", גם לאחר שנשאה יעקב לאישה. וא"כ, מדוע חשבה לאה שבעלה יאהב אותה מעתה בזכות בנה, הרי יתכן כי גם "עתה", כשילדה לאה בן ליעקב, לא ישתנה בו הרגש עד כדי כך ש"יאהבני אישי", ובפרט שגם רחל (אשתו העיקרית של יעקב) עתידה להוליד לו בן!

וע"ז מבאר רש"י: "רבותינו פירשו ראו מה בין בני לבן חמי", והיינו, שהטעם המפורש בכתוב "כי ראה ה' בעיניי" אומר דרשוני, ויובן רק על פי מה ש"רבותינו פירשו" וביארו טעם זה, שהרי בהולדת בן בלבד אין די לעורר אהבתו של יעקב ללאה. אלא על כרחנו לומר שיש

טעם מוקדם לקריאת שם זה המבאר מעלתו של הבן: "ראו מה בין בני לבן חמי", ובמילא מובן ש"עתה (בוודאי) יאהבני אישי", כי נולד לה בן בר-מעלה (וראה גם פנ"י ברכות ז, ב. אלשיך עה"ת כאן. עיון יעקב על עין יעקב ברכות שם. ועוד).

(נ"פ לקוטי שיחות ח"י עמ' 92 ואילך)

מנלן שלאה עקרה היתה?

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה

קנאה במעשי' הטובים, אמרה, אילולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים (ל, א. רש"י)

לכאורה צריך ביאור, מדוע היתה רחל בטוחה שמעשי' הטובים של לאה הם שגרמו שתלד, הרי לידה היא ענין טבעי לאשה?

ויש לבאר בפשטות:

מדברי הכתוב משמע שרחל ולאה היו דומות זו לזו בתכלית, עד שלולא סימנים מיוחדים אי אפשר הי' להבדיל ביניהן בלילה (ראה פרשתנו כט, כה ובפרש"י). ומעתה מובן, שכמו שרחל היתה עקרה בטבעה, כן היתה לאה עקרה, שהרי היתה דומה לה בכל הפרטים.

וכן גם משמע מפשט לשון הכתוב "וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה" (כט, לא. וראה רד"ק וספורנו), דמשמע שרק מפני שראה ה' כי שנואה לאה" לכן פתח את רחמה, ולא שילדה לאה כטבע הנשים (וראה פסיקתא דר"כ פ"כ. ועוד).

והשתא מובן שפיר מה ש"קנאה במעשי' הטובים", שהבינה רחל דוה שפתח ה' את רחם לאה, אף שגם היא עקרה היתה, הוא בזכות מעשי' הטובים, ולכן אמרה "צדקה ממני".

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 263 שוה"ג חג' לה"ט 9)

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

לישון כיהודי

סידור זמני השינה ואופנה כחלק מעבודת ה', עצות לשינה ראויה ולפחד
בלילות

וישכב במקום ההוא

רבי פנחס בשם רבי הונא בר פפא פתח, "אז תלך לבטח דרכך [וגו'] אם תשכב לא תפחד". "אז תלך לבטח" - זה יעקב, דכתיב: "ויצא יעקב". אם תשכב לא תפחד - מעשו ומלכן, "ושכבת וערכה שנתך" - וישכב במקום ההוא (ויצא כח, יא. מדרש רבה פס"ח, א)

במענה למכתבו . . בו כותב על דבר הפרעות שיש לו בשינה וכו' ושאל דעת רופא
ולעת עתה לא עזר לו.

הנה לכל לראש צריך לבדוק את המזוזות בדירתו וכן את התפילין שלו שתהיינה
כשרות כדין, ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, ואחרי
התפלה בכל יום גם בשבת קודש ויום טוב, יאמר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק
התהלים לימי החדש - ומה טוב שלא רק ביום ילבש טלית קטן בדוק בציציותיו אלא גם
יישן בטלית קטן, וכדברי האריז"ל בזה (הובאו ע"י רבנו הזקן בסידורו הל' ציצית), ואז תקוטי
חזקה שיסדרו עניניו.

אלא שכיון שלכל דבר צריכה להיות אחיזה בטבע, ובטח הרופא יתן לו איזה כדורים
וכיו"ב, יקחם כהוראת הרופא, אבל יסיח דעתו לגמרי מענין הפרעות הנ"ל ואז כנ"ל לאט
לאט במשך זמן לא ארוך יחזור לאיתנו ככל האדם, וככל שיסיח דעתו יותר ויוסיף בבטחונו
בהשי"ת בורא עולם ומנהיגו יתוסף בברכות השי"ת והצלחתו בהנ"ל ובכל עניניו.

(אגרות קודש ח"ח עמ' שנה)

דקדוק באיכות המאכלים וכשרותם

...ובמה שכותב אודות בנם... שליט"א איך ששינתו קלה ביותר ומתעורר כמעט כל
לילה וכו'.

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

מעלת יעקב בחור שבאבות

אברהם ויצחק "הוציאו" מהם את הרע / ראובן - "בכור לתשובה" / עבודת יעקב
- "אתהפכא חשוכא לנהורא" / מידות דקדושה ודסטרס אחרא - זה לעומת זה /
לדחות את הרע או להפכו לקדושה

אודות מעלתו של יעקב בחור שבאבות, אמרו חז"ל (ויקרא רבה פל"ו, ה. פסחים נו, ב)
ש"הייתה מיטתו שלימה לפניו", כי אברהם "יצא ממנו ישמעאל וכל בני קטורה", וכן
יצחק "יצא ממנו עשו וכל אלופי אדום", ורק יעקב "מיטתו שלימה, כל בניו צדיקים".
ויש לתמוה בדבר זה, ובשתיים:

א. הלא כל האבות הקדושים היו צדיקים ושלימים, וכל מעשיהם תמימים, עד שקראו
עליהם חז"ל "האבות הן הן המרכבה" (בראשית רבה פמ"ז, ו ועוד), וכיצד זה אירע שיצאו
מהם מיני רע של ישמעאל ועשו ותולדותיהם?

ב. מכיוון שיעקב אבינו ה' היחידי אשר לא יצא ממנו שום דבר של רע ו"כל בניו
צדיקים", ה' מתאים לכאורה שכן יהי' סגנון עבודתו, שיהי' כל ימיו בארץ הקדושה
בלבד, ולא יתעסק כלל עם ענייני רע; ואף על פי כן מצינו ש"ויצא יעקב . . וילך חרנה"
(ריש פרשתנו), ל"חרון אף של מקום" (רש"י סוף פרשת נח), ושהה שם שנים רבות אצל לבן
הארמי, ועד ששבע עשרה שנים שבסוף ימיו גר במצרים ערוות הארץ.

ולהבין כל זאת, יש לבאר תחילה את עניין עבודת האבות עם הרע שבעולם סביבותם,
אשר בזה נשתנתה דרך עבודתו של יעקב מדרכי אבותיו, שעבד עבודתו באופן נעלה
יותר, וכפי אשר יתבאר.

אברהם ויצחק "הוציאו" מהם את הרע

כאשר ה' לאברהם, וכמו כן ליצחק, בן שיצא לתרבות רעה, הנה מכיוון שהיו
קדושים, הרי לא הייתה להם שום שייכות לענייני רע.

לא בא מן העשן גופא, אלא ממה שהי' העשן לעבודה זרה, כי הי' יצחק "טהור עינים מראות ברע", ולפיכך לא הי' יכול לסבול דבר של עבודה זרה, וכדי כך הגיעו הדברים עד אשר "ותכהין – נתייסם בעיניו". ושוב נמצא שיצחק ורב יוסף חד מילתא הי' בהו, וגם יצחק נעשה סגי נהור מצד מה שלא הי' יכול לסבול דבר של חטא וטומאה, כנ"ל גבי רב יוסף, ולהכי ודאי הא דאמרינן שנתייסם, היינו שניטל ממנו כל רוע היצר – "יצר הרע פסק ממנו, עד שהי' הקב"ה יכול ליחד שמו עליו גם בחייו, ואמר "ואלקי יצחק".



ועל כן נאמר ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל", ו"יצחק יצא ממנו עשו" – שישמעאל "יצא" ונפרד מאברהם לגמרי, עד שכבר אינו קשור ושייך אליו ואל עבודתו. ועל דרך זה עשו "יצא" והתנתק לגמרי מיצחק.

ונמצא מה שאמרו "אברהם יצא ממנו ישמעאל" אין זה עניין של גריעותא בהם ח"ו, אלא אדרבא מדגיש שאינם שייכים כלל לענייני רע, ועשו וישמעאל "יצאו" ונפרדו מהם. ובזה נשתנתה דרכו של יעקב אבינו, אשר הוא לא דחה וניתק ממנו את הרע, אלא דרך אחרת הייתה עמו בעבודתו הקדושה ביחסו לרע שבסביבתו, וכפי שיתבאר לקמן.

ראובן – "בכור לתשובה"

ותחילה יש להתעכב במה שאמרו חז"ל שיעקב "כל בניו צדיקים", שהדבר תמוה לכאורה:

מסופר בתורה אודות ראובן בכור יעקב שחטא בכך ש"בלבל יצועי אביו" (וישלח לה, כב ובפרש"י), ואף שקבעו חז"ל (שבת נה, ב) ש"כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה", הרי זהו רק בנוגע ל"מעשה בלהה", אבל בלבול יצועי אביו נחשב כחטא (ראה חדא"ג מהרש"א בגמרא שם), וגם נענש על כך (ראה ויחי מט, ג-ד ובפרש"י). ואם כן, איך אפשר לומר שהיו "כל בניו צדיקים"?

וביאור הדבר יובן על פי מה שמצינו במדרש (בראשית רבה פפ"ב, יא; פפ"ד יט) שראובן הי' "בכור לתשובה", ועד שאמר לו הקב"ה "מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה". ומשמעות הדבר היא, שלא זו בלבד שראובן הי' הראשון לעשות תשובה, אלא גם שהוא "פתח את הדרך" לתשובה אמתית לכל הבאים אחריו.

והנה, מעלת בעל תשובה גדולה היא אף ממעלת הצדיק, ד"במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם" (ברכות לד, ב), והיינו שהבעל תשובה עומד בקשר ודבוקות אל הבורא הרבה יותר מהצדיק, דמאחר שנפשו של הבעל תשובה הייתה מקודם "בארץ צי" וצלמות, היא הסטרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית", על כן "צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים" להתקרב ולהתדבק בבורא ב"ה (תניא פ"ז).

ומעתה אתי שפיר מה שקראו על יעקב ש"כל בניו צדיקים", כי לא זו בלבד שלא נחשב ראובן לרשע ח"ו, אלא אדרבא – לאחר שפתח בתשובה גדלה מעלתו אף על מעלתו הקודמת, כמעלת בעל תשובה על צדיק.

עבודת יעקב – "אתהפכא חשוכא לנהורא"

ועל פי מה שנתבאר כאן, נמצינו למדים את מעלת דרך עבודתו של יעקב על דרך עבודתם של אברהם ויצחק:

כבר נזכר למעלה שדרכם של אברהם ויצחק הייתה לדחות כל עניין של רע, עד אשר "יצא ממנו", ואין לו שום שייכות אליהם יותר. אמנם, למרות הדחי' הרי נשאר הרע בתקפו כמות שהי', שבנו בכורו של אברהם הי' רשע, וגם עשו בנו של יצחק עמד ברשעו. כי כאשר דוחים את הרע, מרוויחים שאין לצדיק שייכות אליו, אך הרע נותר כשהי'.

ובזה גדלה מעלת עבודת יעקב, שהוא לא דחה את הרע, אלא הצליח בעבודתו לפעול שגם מי שכבר נכשל בחטא יבוא לעניין התשובה, ועד שיגיע למעלה יתירה מה שלא הי' קודם – "בכור לתשובה". וזהו מה שאצל יעקב לא נאמר על הרע ש"יצא ממנו" ונפרד מאצלו, כי הוא פעל בו היפוך והתעלות לקדושה, עד ש"כל בניו צדיקים".

ומעתה יובן גם מה שהי' יעקב שנים רבות, ומיטב שנותיו בחוצה לארץ אף ש"כל בניו צדיקים" ואין לו שייכות לענייני רע:

שלימות עבודתו של יעקב הייתה דווקא באופן כזה שלא התעסק בעבודת הצדיק בלבד, שהוא מתעסק עם ענייני טוב וקדושה בלבד, אלא הייתה עבודתו גם כבירור ענייני הקדושה החבויים בתוך הסטרא אחרא, להעלותם ולהפכם לקדושה.

ולכן היתה עבודתו לא רק בארץ ישראל, מקום הקדושה, אלא גם בחוצה לארץ, ועד לארץ מצרים ערוות הארץ, כי זהו שלימות עבודתו של יעקב אבינו, לעמוד בתוקף נגד כל הניסיונות שבחרן ובמצרים, ולהישאר בצדק, ויתר על כן שפועל בענייני הרע שהיו שם מעלת התשובה, להיות "אתהפכא חשוכא לנהורא".

מידות דקדושה ודסטרא אחרא – זה לעזמת זה

והחילוק בין דרך עבודתם של אברהם ויצחק לדרכו של יעקב קיימת אף בעבודת האדם את קונו (במה שיתבאר להלן ראה בלקוטי תורה ואתחנן ה, א):

עבודתו של אברהם אבינו הייתה בדרך של חסד ואהבה, "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח), שכך הי' עובד תמיד לפני הבורא ית"ש מתוך אהבה עצומה, וגם התעסקותו עם הסביבה ואנשי דורו הייתה מתוך חסד דקדושה, שהי' מקרבם וגומל להם חסדים ומכניסם תחת כנפי השכינה.

לעומתו, הנה יצחק אבינו בדרך אחרת הלך – "פחד יצחק" (ויצא לא, מב), שהי' עובד לפני קונו בדרך של "גבורה" ויראה מתוך פחד מגדלות רוממות הבורא ית"ש. וגם כללות עבודתו עם העולם הייתה באופן של "גבורה", כפי שנתבאר בארוכה בסה"ק בסוד חפירת בארות שהי' עוסק בה (ראה לקוטי שיחות ח"א עמ' 27 ואילך. ובמדור זה דש"פ וירא שנה זו).

והנה, "זה לעזמת זה עשה האלוקים" (קהלת ז, יד), אשר כנגד כל מידה ומידה שבקדושה

הטבע יכול למנוע ולעכב. ולהכי הי' ברי לו דנפיק מכרת דשני, כי הי' מעין אלו שחיו בימי הבית שקיום הגוף הי' רק מן הקדושה, ואילו הי' עובר על כרת ח"ו לא הי' יכול לחיות עוד.

ומעתה י"ל דזהו גם הפי' בכך שהיציאה מכרת דשני היא גם בבחינת "פגא" מהצלת כרת דיומי, כי מתוך הראי' שהיתה בידו שיצא כבר מכרת דשני נתחזקה אצלו הסברא שנסתלק ונתרחק ממנו יצר הרע וכח הטומאה, ודבוק הוא בקדושה בלבד, ומתוך כך הי' קרוב הדבר בעיניו שמובטח הוא שלא ייכשל גם מעתה ואילך בחטאים, ולא יגיע ח"ו לכרת דיומי.

וביאר הענין ע"פ האגדה שהביאו הר"ן והרמב"ן בקידושין לא ע"א, דזה שרב יוסף הי' סגי נהור הוא לפי שלא הצליח לפעול בעצמו שלא להביט חוץ לד' אמותיו, ולהכי סמי נפשי', ובכך מנע עצמו מ"עין רואה", ובמילא לא הי' "הלב חומד", שהוא אם כל חטאת (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה, ועוד). ונמצא שעקר מעצמו מידת היצר, והי' יחיד בסגולתו שאין לו יצר (וכשם שעקר מעצמו היצר שע"י ראי', כן ודאי עקר מעצמו חמדה ותאוה שישנה גם בלא ראי' בשאר סומים), ולהכי הי' לו סברא לומר שלא יפול בכרת דיומי; ועתה שניצול מכרת דשני, והיתה בידו ראי' מפורשת שדבוק הוא אל הקדושה – נתחזקה סברתו זו שאכן אין הוא עלול ליפול בכרת דיומי (אלא שמ"מ לא החשיבו אלא "פלגא", כי לגודל ענוותנותו עדיין לא הי' ברי הדבר אצלו לגמרי, וסוף כל סוף אמרו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך"), ועל חיזוק הדבר עבד יומא טבא.

ובזה יש לתרץ קושיא על דברי המדרש בפרשתנו, דעל הכתוב "אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק" איתא בתנחומא (תולדות ז) שאף שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, כיון שגם בהם אין ברי "שלא יטעה אותן היצר הרע", מ"מ אמר הקב"ה "ואלקי יצחק" (אף שהי' הדבר בחייו), ד"הואיל ונתייסם בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהי' גנוז לתוך הבית ויצה"ר פסק ממנו". ולכאורה קשה דהן אמת שהסומא חשוב כמת, כדאמרינן בנדרים סד; ועד דאשכחן דכשם שהמת פטור מן המצוות כדכתיב "במתים חפשי" (שבת ל ע"א), כן בסומא איכא למאן דאמר שפטור מכל המצוות, כדברי רב יוסף בזה בקידושין לא ע"א; מיהא עדיין אין מובן הכיצד נאמר ד"יצר הרע פסק ממנו" ממש, הא חזינן במוחש ומעשים בכל יום שהסומא יש תאוה וחמדה בליבו ויכול לחטוא וכו', ולמה אמרו ש"הואיל ונתייסם בעיניו". יצר הרע פסק ממנו" עד שמחמת כן ייחד הקב"ה שמו על יצחק בחייו.

אבל לפי דברנו לעיל יש לתרץ בהקדים מה שפירש רש"י על הא דכתיב (תולדות כז, א) "ותכהין עיניו מראות", דלפירוש אחד הי' הדבר "בעשנן של אלו שהיו מעשנות ומקטירות לעי"ז". ולכאורה, תימה, דהן אמת שהעשן מזיק לעין, וכדכתיב בה (משלי י, כו) "כעשן לעינים", מ"מ על כרחין עלינו לומר שהעשן שהיו נשי עשיו מעשנות ומקטירות לא הי' חזק כ"כ עד שכל הנמצא יתעוור ממנו, דהא אם כן לָבַל לָרָאשׁ היו הן עצמן מתעוורות. וכיון שלא הי' העשן חזק כ"כ, שוב אמאי ניזוק דוקא יצחק. ואלא ודאי שעוורונו

והנה באגרת התשובה לרבינו הזקן פ"ד מקשה לענין חייבי כרת ומיתה בידי שמים, היאך מצינו בכל דור חייבי כריתות ומיתות שהאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים, וביאר דבאמת בזמן הבית העובר על איסור כרת ומיתה בידי שמים רח"ל לא הי' מאריך ימיו להיות שעל ידי הנך איסורי כורת עצמו מן השמים ונפסק שפע חיותו וקיומו מלמעלה נהיינו שעונשי שמים על עבירה הם מסוככים בטבעיות מן העבירה גופא, שהמרידה בתורה עצמה גורמת ממיא לא לעונש זה ולא שהעונש נגזר בפ"ע לאח"ז, עיי' של"ה בבית אחרון שהאריך בזה ואכ"מ], אולם כל זה בזמן הבית שהי' קיום גופות בני ישראל בא רק ע"י התורה והקדושה, מיהו בזמן הבית שנפלה סוכת דוד וגלתה השכינה, קיום הגופות יכול לבוא גם ע"י כח הטומאה, ולהכי גם מי שכרת עצמו רח"ל מן השמים עדיין דרך רשע צלחה ומתקיים מכח הטומאה הי'.

המורם מזה דבזמננו אפשר שיאריך אדם שנותיו ובאמת כבר מזמן רב נפסק ונכרת הלה מן השמים רח"ל, וגם מי שבא לכלל שיתין שנין עדיין אין שום רא"י בידו דלא נפיק מכרת דשני, כי אפשר שכוחות הטומאה מחזיקין את גופו בחיים. ומחזור שפיר אמאי לא אשכחן שיעשה כל אחד יומא טבא במלאות לו ששים שנה [ומלבד זה י"ל שבכל האחרים עדיין אין טעם לשמוח כיון שלא נפיק כלל מכרת דיומי, ומה לי שני מה לי יומי כקושייתנו לעיל; ודוקא ברב יוסף יש תירוץ לקושיא זו כדלהלן]. ואפי' כל התנאים והאמוראים שלאחר החורבן לא עשו כגון הך יומא טבא, כי מן הסתם בגודל ענוותנותם לא הי' ברי להם אם אכן עדיין מחובר גופם לשמים, ועל דרך הלשון הידוע דר"י בן זכאי קודם מיתתו "לפני ב' דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכים אותי" [ולגבי תנאים שלפני החורבן נתרץ שלא עשו שמחה זו כיון שלא ניצולו עכ"פ מכרת דיומי, ולשמחה זו מה עושה כנ"ל; ורק ברב יוסף יש תירוץ גם ע"ז כמשי"ת].

אולם רב יוסף, אף שגם הוא הי' עניו כמו כל הנך תנאי ואמוראי דלא עבדו יומא טבא (ועיי' סוף סוטה אודות ענוותנותו), מ"מ רא"י היתה בידו דאכן נפיק מכרת דשני דהנה איתא בסוף הוריות דרצו להעדיף רב יוסף על רבה למנותו ראש ישיבה אבל "לא קביל רב יוסף עלי", מלך רבה עשרין ותרי שנין והדר מלך רב יוסף, וכל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לבית"י לא חליף", היינו שלא חלף על ביתו כל השנים אומן מקיז דם, ופי' הרמ"ה, שהוא משום זכותי' שהשפיל עצמו כל הנך שנין שלא לנהוג שררה בפני רבה, עמדה לו ענוותנותו זו והגינה עליו ועל אנשי ביתו שבמשך כל השנים הללו לא הי' נמצא חולה בביתו, ואפי' לא נצרכו לאומן המקיז דם. והנה קיי"ל (סנהד' יז:) דאסור לת"ח לדור בעיר שאין בה אומן מקיז דם, וחזינן מזה דטבע הגוף שלמען קיום חייו יהא מוכרח להקזת דם, ונמצא שהי' כאן פלא אצל רב יוסף ובני ביתו נגד הטבע, וברירא מילתא דקיום גופו הי' ע"י זכויות ומעשים טובים שעשה, ולא הי' בכח המזיק להזיק, היינו שאצלו הי' נראה ברור איך שהגוף מקבל שפע חיותו וקיומו מן השמים עד שאין טבע העולם שולט בו, כי מי ששם פה לאדם וברא את הטבע הוא הוא המקיים את גופו כל הזמן, ושוב אין

ברא השי"ת לעומתה מעין אותה מידה גם בקליפה וסטרא אחרא. שכנגד חסד ואהבה דקדושה, ברא השי"ת את חסד דקליפה שהיא אהבה זרה לתאוות העולם וכיוצא; וכמו כן לעומת פחד וגבורה דקדושה יצר הבורא את גבורה וכעס וכיוצא דקליפה.

וזוהי עבודת האדם, שצריך להלביש תמיד במחשבתו דיבורו ומעשיו את המידות דקדושה ולא את המידות דקליפה ח"ו, ועל דרך משל במידת החסד – שיחשוב וידבר ויעסוק בענייני אהבת השי"ת ולא באהבת תענוגי העולם וכיוצא.

אמנם, הקליפה היא מנגדת תמיד אל הקדושה, ומלחמה גדולה יש לה למידת החסד דקליפה מול חסד דקדושה, שהקליפה מנסה ללא הרף להחליף את אהבתו של יהודי להשי"ת אל אהבה לעניינים גשמיים ואסורים.

לדחות את הרע או להפכו לקדושה

והנה, כאשר מתגבר היצר על האדם, בוודאי יש לו לאדם לדחותו מכל וכל, ולא לתת שום אחיזה ותפיסה למידות של טומאה וקליפה במחשבתו דיבורו ומעשיו. וכאשר עובד האדם עבודתו באופן זה, נמצא שדחה את הרע והרחיקו ממנו.

ועניין זה נרמז בדברי חז"ל "אברהם יצא ממנו ישמעאל":

"ישמעאל" מורה על עניין החסד ואהבה דקליפה, והסטרא אחרא מנסה בכל כוחה לקבל איזו תפיסה אצל חסד דקדושה. וכאשר האדם נלחם ונאבק כנגדה ומצליח לדחותה ולהרחיקה ממנו, הנה נמצא ש"אברהם יצא ממנו ישמעאל", שיצא חסד דקליפה מחסד דקדושה ונדחה ממנו, עד שאין לו שום קשר ושייכות אליו.

ועל דרך זה במה ש"יצחק יצא ממנו עשו":

"עשו" רומז למידת הגבורה דקליפה, והאדם צריך להילחם נגד הסטרא אחרא שעמלה לנסות לקבל איזו ניקה ותפיסה אצל יצחק איש הגבורה. אבל "יצחק יצא ממנו עשו", שהאדם דוחה ומרחיק ממנו את הגבורה דקליפה, עד שאפשר לומר עלי' "יצא ממנו" – שאינה שייכת אליו כלל.

אמנם, עבודתו של יעקב אבינו רומזת על אופן נעלה יותר, בו אין הרע נדחה ו"יוצא" מן הקדושה, אלא להיפך שמעלה את הרע ומבררו ומהפכו לקדושה, על ידי עבודת התשובה וכיוצא.

ומישראל סבא מקבלים כל ישראל כח ועוז לעבודה בדרך זו, שכאשר פוגשים בענייני רע, הנה לא זו בלבד שעומדים בניסיונות הקשים ביותר ונשארים איתנים בעבודת הבורא ית"ש, אלא מצליחים גם להזריח את אור הקדושה באותם מקומות, עד אשר אתהפכא חשוכא לנהורא.



חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכרת

ידון מאי שנא רב יוסף דוקא דעבד יומא טבא כשנעשה בן ששים על שניצול מכרת, ויסיק ביאור מחודש אמאי בו דוקא היתה ראי' שניצול מכרת / עפ"ז יבאר דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

השמחה בהצלתו מכרת דשני עם חשש מענין אחר בפ"ע דכרת דיומי – כי אילו לכך נתכוון הי' לו להשיב לאביי "נקוט לך מיהא חדא בידך", ולא הי' לו לומר "נקוט . . פלגא בידך", ודו"ק (עיי' מהרש"א סנהדר' ז' ע"ז).

ויובן בהקדים תמיהה בעצם המעשה, למה רב יוסף דוקא נהג ביומא טבא זה, ולא מצינו בשאר תנאים ואמוראים שלפניו שעשו יומא טבא כשהגיעו לשיתין שנין (ועיי' בהך סוגיא כמה אמוראי קודם דורו של ר"י שהגיעו לגיל מופלג כו'). וגם אמאי לא מצינו שיוזכר בשו"ע ופוסקים לעשות סעודה ויומא טבא בכה"ג, ע"ד שמצינו שהובא גבי המסיים מסכתא, עיי' יו"ד סרמ"ו סכ"ו.

גרסינן במועד קטן כח ע"א "מת . . מחמישים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת . . רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טובא לרבנן, אמר נפקי לי מכרת, א"ל אביי נהי דנפק לי מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר (שמא ימות מיתה חטופה, רש"י), א"ל נקוט לך מיהא פלגא בידך". ועובדא זו צריכה לימוד, מה טעם להך יומא טובא ושמחה זו מה עושה ואיזה "פלגא" יש כאן, מה לי כרת דשני שלפני ס' ומה לי כרת דיומי שלאחרי ס', הלא שניהם עונש אחד שוה של מיתה, ומה יש לחגוג על שניצל מכרת דשני אם עדיין יש אצלו חשש כרת דיומי למות במיתה חטופה ח"ו. ואין נראה שתשובת רב יוסף היתה דבאמת הנך תרי כריתות תרי מילי באנפי נפשי' נינהו, ואין לערב

פנינים

דרוש ואגדה

מדוע היו אומרים שלאה שייכת לעשו?

ועיני לאה רבות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה

שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכחה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן (כפ, יז. רש"י)

יש לבאר הטעם "שהיו הכל אומרים . . הגדולה לגדול והקטנה לקטן" בעבודת האדם לקונו:

בעבודת השי"ת ישנם שני אופנים כלליים: א. צדיקים, שעבודתם בעולם היא בקדושה בלבד, בקיום התורה והמצוות. ב. בעלי תשובה, שעבודתם להפוך את הרע לטוב, ובכללות יותר, להעלות את החול לקודש. ולכן שייכת עבודה זו לא רק במי שחטא ופגם ועבר את הדרך, אלא גם למי שלא חטא, שהרי היא סדר מיוחד בעבודת ה' (תו"א ר"פ יחי. ובכ"מ).

ויש לומר שזהו החילוק בין עבודתן של רחל ולאה:

רחל היתה "יפת תואר ויפת מראה", שמורה על עבודת הצדיקים, שאין בהם מום אלא שלמים הם בתורה ומצוות (סה"מ תרכ"ח ע' קה ואילך). ואילו לאה היתה עובדתה בבכ"י, "ועיני לאה רכות", שבכ"י קשורה עם עבודת התשובה.

וזהו הפירוש הפנימי במה "שהיו הכל אומרים . . הגדולה לגדול והקטנה לקטן", כי מצד עבודת לאה, עבודת בעלי תשובה, הרי היא שייכת להחזיר עשו למוטב, משא"כ רחל שענינה עבודת הצדיקים, הרי היא קשורה לעבודתו של יעקב, שעיקר עבודתו היתה עבודת הצדיקים, כמ"ש "ויעקב איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז), העבודה בתחום הקדושה עצמה, ולא בהעלאת ה"חורץ" לקדושה. ולכן נאמר "ויאהב יעקב את רחל" (כט, יח), כי מצד יעקב עיקר עניינו הוא עבודתו של רחל – עבודת הצדיקים.

וחילוק זה מצינו גם בבני לאה ובני רחל, שבני לאה השתתפו במכירת יוסף, ולכן היתה עבודתם בגדר "בעלי תשובה", משא"כ יוסף ובנימין, בני

רחל, לא חטאו, והיתה עבודתם בבחינת צדיק דמעיקרא.

(עי' לקוטי שיחות חל"ה עמ' 152 ואילך)

שם על שם האמא או על שם האדם?

ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני אישי (כפ, לב)

בנוגע לשמות השבטים המבוארים בפרשתנו יש לתמוה:

מבואר בכ"מ (או"ת ס"פ בראשית. שעה"ה"א פ"א ועוד) אשר השם שניתן לאדם איננו רק תיבה שהסכימו כמה אנשים שכן יקראו לו אלא "יש שייכות ממש להשם אל עצם הדבר" (לקו"ת בהר מה, ג), ושם האדם קשור בקשר מהותי עם האדם שנקרא בשם זה.

והנה, בפרשתנו רואים אנו שהטעמים המפורשים בכתוב לקריאת שמות השבטים הם טעמים הנוגעים לאמותיהם, ולמשל, קריאת שם ראובן ע"ש "כי ראה ה' בעיני", ושמעון ע"ש "כי שמע ה' כי שנואה אנכי", וכן בשאר השמות. וא"כ יפלא, הרי אם השמות קשורים למהות האדם שנקרא בשם זה, איך יתכן שנקראו השבטים בשמות שאינם מורים עליהם עצמם אלא על ענין הקשור עם האמהות?

ויש לומר שלכן מפרש רש"י בשם הראשון ראובן, ש"פירשו רבותינו – אמרה ראו מה בין בני לבן חמי, שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו כו", למרות שבכתוב מפורש טעם אחר לקריאת שם ראובן, כי לפירוש זה נמצא שהשם "ראובן" אינו מורה על ענין הקשור עם האם בלבד, אלא גם על עבודת ראובן עצמו, שהי' אדם נעלה ושונה מ"בן חמי".

וללמדנו בא, שגם בשאר השבטים כן הוא, ששמותיהם אינם מורים על ענין השייך לאמותיהם בלבד, אלא השמות קשורים אף לעבודתם, וכל שם "מיוחד ממש" עם "עצם הדבר".

(עי' לקוטי שיחות ח"י עמ' 97 ואילך)